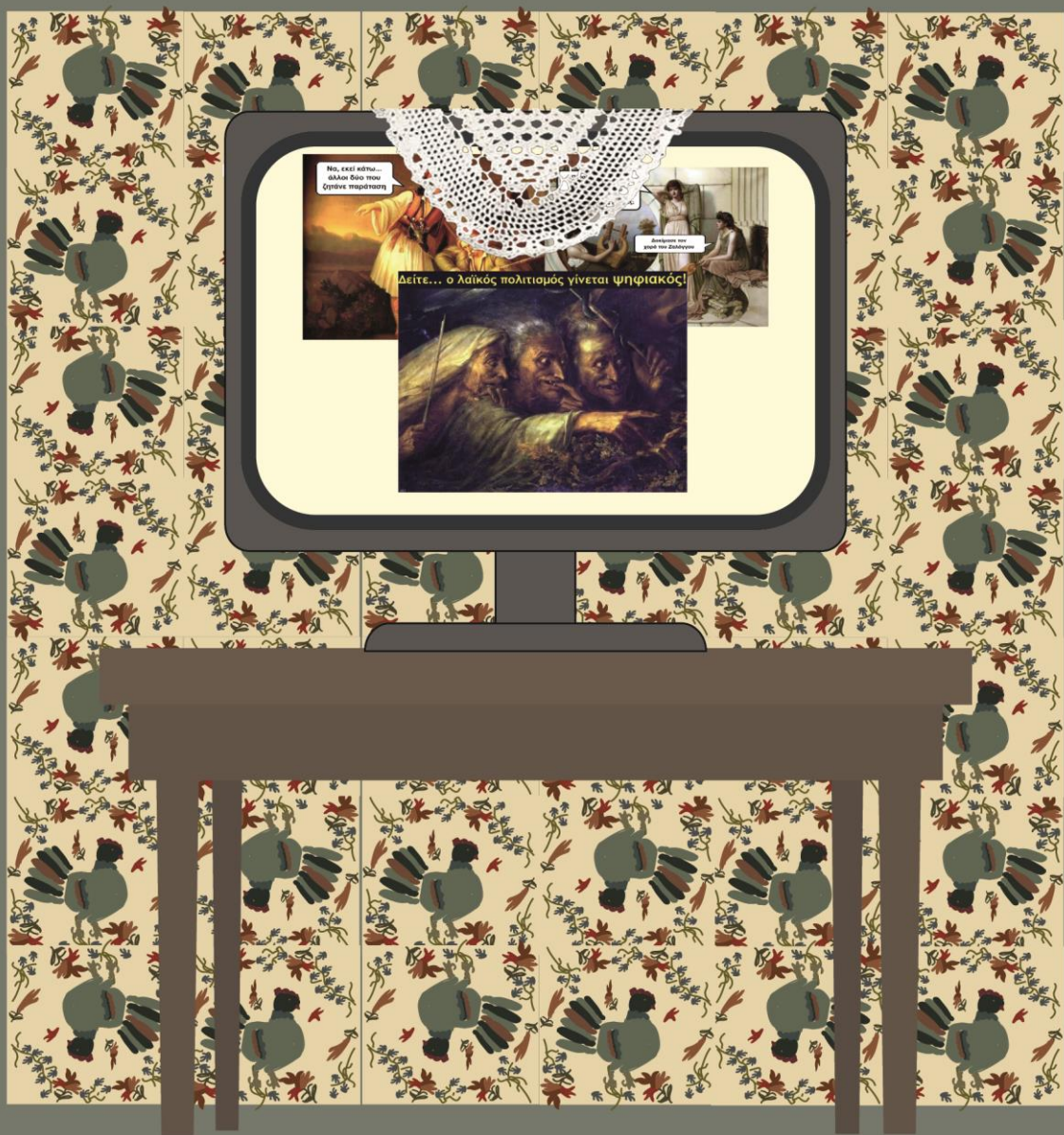

Ψηφιακή Λαογραφία και σύγχρονες μορφές του λαϊκού πολιτισμού.

Αφετηρία και προοπτικές ενός νέου πεδίου

Επιμέλεια:
Γεώργιος Κατσαδώρας, Εμμανουήλ Φωκίδης

Ψηφιακή Λαογραφία και σύγχρονες μορφές του λαϊκού πολιτισμού
Αφετηρία και προοπτικές ενός νέου πεδίου

Επιμέλεια

Γεώργιος Κατσαδώρας, Εμμανουήλ Φωκίδης

Ρόδος, 2022

Ψηφιακή Λαογραφία και σύγχρονες μορφές του λαϊκού πολιτισμού
Αφιερώματα και προοπτικές ενός νέου πεδίου

ISBN 978-618-84330-7-6

Copyright 2022

Εργαστήριο Γλωσσολογίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Επιμέλεια

Γεώργιος Κατσαδώρας

Αναπληρωτής Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Εμμανουήλ Φωκίδης

Επίκουρος Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Το σχεδιασμό του εξώφυλλου και οπισθόφυλλου ανέλαβε η graphic designer

Μυρτώ Φωτίου Φεγγερού

LinkedIn: Mirto Fotiou -Feggerou

E-mail: mirtof80@gmail.com

Το σχεδιασμό των μμιδίων ανέλαβε ο

Βαγγέλης Βαλασιάδης

Οι συγγραφείς των άρθρων που δημοσιεύονται στον τόμο διατηρούν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας επί των άρθρων τους. Τα άρθρα του τόμου μπορούν να χρησιμοποιηθούν με αναφορά στους συγγραφείς τους. Οι συγγραφείς των άρθρων μπορούν να τα καταθέσουν σε ιδρυματικό ή άλλο αποθετήριο ή να τα δημοσιεύσουν σε άλλη έκδοση, με υποχρεωτική την αναφορά της πρώτης δημοσίευσης του τόμου. Οι συγγραφείς ενθαρρύνονται να δημοσιοποιήσουν την εργασία τους στο Διαδίκτυο.

Περιεχόμενα

Πρόλογος	7
Εισαγωγή.....	10
Αποτελεί το Διαδίκτυο μονόδρομο για τις Σύγχρονες Λαογραφικές Σπουδές; <i>Μαρία Γκασούκα</i>	10
Ψηφιακές πηγές για τη μελέτη του ελληνικού παραδοσιακού πολιτισμού και της λαϊκής θρησκευτικότητας, <i>Εμμανουήλ Γ. Βαρβούνης</i>	20
Α΄ θεματική ενότητα: Θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα της ψηφιακής λαογραφίας.....	29
Η σύγχρονη λαογραφία στο πλαίσιο των ψηφιακών ανθρωπιστικών επιστημών (digital humanities): ορισμοί, περιεχόμενο ερευνητικά πεδία, εργαλεία της Ψηφιακής Λαογραφίας, <i>Αλέξανδρος Γ. Καπανιάρης</i>	30
Παράθυρο στη θάλασσα. Ένα «παράθυρο» στον λαϊκό πολιτισμό μέσα από τον κινηματογράφο και το Διαδίκτυο, <i>Άννα Λυδάκη</i>	49
Οι λαϊκές ψηφιακές ομάδες ως πεδίο της ψηφιακής Λαογραφίας, <i>Ξανθίππη Φουλίδη</i>	56
Β΄ θεματική ενότητα: Διάχυση και διάδοση παραδοσιακών και νέων μορφών του λαϊκού πολιτισμού στον ψηφιακό κόσμο	65
Λαϊκός πολιτισμός και διαδικτυακά μιμίδια: Η εκπαίδευση μέσα από τα μιμίδια κατά την περίοδο της πανδημίας του COVID-19, <i>Βασιλεία Αντωνάκη, Γεώργιος Κατσαδώρας</i>	66
Η διάχυση και διάδοση της λαογραφίας της Δωδεκανήσου στον ψηφιακό κόσμο, μέσα από δράσεις συλλόγων και ατόμων την περίοδο της καραντίνας, <i>Μαρία Α. Αντωνοπούλου</i>	83
Ο Ray Harryhausen και η απεικόνιση της Μέδουσας στα ψηφιακά παιχνίδια, <i>Ευάγγελος Βαλασιάδης</i>	98
Επιστήμη των πολιτών και πολιτισμός: Η περίπτωση της ψηφιακής καταγραφής του λαϊκού πολιτισμού, <i>Βικτώρια Γαβάνα, Μαγδαληνή Μάρη, Ευαγγελία Καβακλή</i>	116
Οι στρατηγικές ή οι μορφές τρολαρίσματος στο μέσο κοινωνικής δικτύωσης Facebook., <i>Μαρία Ζαρέντη</i>	129
Creepypasta: Ο ψηφιακός αστικός θρύλος, <i>Μαρία Ζούρου</i>	141
Τα μιμίδια (memes) της πανδημίας του ιού COVID-19: Η διαχείριση του πρωτόγνωρου μέσω ενός σατιρικού είδους του ψηφιακού λαϊκού λόγου, <i>Ρέα Κακάμπουρα, Αφροδίτη-Λήδια Νουνανάκη</i> ..	153
Πολιτικές μνήμης και διαδικασία δόμησης ταυτοτήτων στην ψηφιακή εποχή: Το παράδειγμα του ιστότοπου «Δίκτυο Mikrasiat.gr», <i>Ιωάννης Καραχρήστος</i>	183
Το λαϊκό εορτολόγιο μέσα από τα διαδικτυακά μιμίδια, <i>Ευηλένα Καρδαμήλα</i>	195
Αινίγματα, παροιμίες και άλλες λαϊκές φράσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης την περίοδο της πανδημίας. Η σελίδα ««Λαϊκές ρήσεις, Αινίγματα και Ανέκδοτα» στο Facebook, <i>Χρυσάνθη Κόζα</i> .	209
Τα λαχνίσματα στον σύγχρονο ψηφιακό κόσμο: Από το τελετουργικό των υπαίθριων παιδικών παιχνιδιών στο τεχνολογικό σύμπαν του Διαδικτύου., <i>Δημήτρης Ε. Κόκκινος, Ανθούλα Κολιάδη-Τηλιακού</i>	220
Διάχυση πολιτισμικών στοιχείων της Τσακωνιάς μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (η περίπτωση του Facebook), <i>Μαρία-Κομινή Κολινιώτη</i>	235
The tinderisation of romance, <i>Yvonne Kosma, Vasilis Gialatzis, Jojo Ekate Diakoumakou</i>	253

Διαρκείς ανατροφοδοτήσεις μεταξύ πρωτογενούς και δευτερογενούς προφορικότητας: Η κυκλοφορία του κουτσομπολιού από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην καθημερινή ζωή και αντίστροφα, <i>Γιώργος Κούζας</i>	269
Το παιχνίδι στην ψηφιακή εποχή: Το παράδειγμα του ομαδικού ηλεκτρονικού παιχνιδιού μεταξύ ενηλίκων, <i>Κωνσταντίνα Κουτσονικολή</i>	281
Μοιράσου κι εσύ μian ιστορία: Από τη ζωντανή αφηγηματική κοινότητα στη διαδικτυακή συνύπαρξη. Η περίπτωση της Λέσχης Αφήγησης Αθήνας. Όψεις, σκέψεις, προοπτικές, <i>Δημήτρης Β. Προύσαλης</i>	294
Η περίπτωση του Ελληνικού YouTube community: Ένας βιότοπος λαογραφικών φαινομένων μέσα σε μία μικρογραφία της κοινωνίας στο Διαδίκτυο, <i>Αικατερίνη Σχοινά</i>	305
Ο έντεχνος λαϊκός λόγος στο Διαδίκτυο: Δύο παραδείγματα χρήσης των παροιμιών στη διάρκεια της πανδημίας, <i>Γεώργιος Τσερπές, Μαριάνθη Καπλάνογλου</i>	319
Εκδηλώσεις θρησκευτικότητας και λαϊκής ευσέβειας στο χώρο του Διαδικτύου. Το τραγούδι «Μπαγιάσας» του Νικόλα Άσιμου, <i>Νικόλαος Γ. Τσιρέβελος, Εμμανουήλ Χ. Κυριαζάκος</i>	331
Τα διαδικτυακά μμίδια στις ομάδες των αναπληρωτών εκπαιδευτικών στο Facebook, <i>Βαρβάρα Τσούγγου</i>	346
Διαδικτυακός κόμβος «Καρπάθικο Γλέντι»: Η συνεργατική διαδικτυακή ανάπτυξη ενός στοιχείου άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, <i>Βασιλική Χρυσανθοπούλου, Παρασκευή Γ. Κανελλάτου</i>	360
Η εικόνα του θρύλου του βρικόλακα μέσα από ψηφιακά παιχνίδια, <i>Έλενα Ψυχάρη, Ρέα Κακάμπουρα</i>	387
Γ' θεματική ενότητα: Η ψηφιακή λαογραφία στην τυπική, μη τυπική και άτυπη εκπαίδευση.....	402
Δημιουργία ψηφιακού μουσείου εθιμικών δρώμενων, <i>Χρήστος Θεολόγος, Στέφανος Κυριαζάκος</i>	403
Προσεγγίζοντας τη λαογραφία μέσα από τη θεωρία των πολυγραμματισμών και τη δημιουργική γραφή: Λαϊκά μαγικά παραμύθια και ψηφιακός μετασχηματισμός στη λογοτεχνία του Γυμνασίου, <i>Κωνσταντίνα Καλαούζη</i>	419
Ο λαϊκός πολιτισμός σε συνδυασμό με την χρήση των νέων τεχνολογιών, ως μέσου επικοινωνίας και προσέγγισης μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, <i>Άννα Μαρία Καρακωνσταντίνου</i>	431
Μοντελοποίηση προγράμματος διαχείρισης εκκλησιαστικού κειμηλίου ως συμβολή των προηγμένων τεχνολογιών στην Ψηφιακή Λαογραφία, <i>Αικατερίνη Κορωναίου, Δημήτριος Κοτσιφάκος, Χρήστος Δουληγέρης</i>	444
Η συμβολή του παραδοσιακού χορού στη διαμόρφωση της συλλογικής ταυτότητας. Σχεδιασμός ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού για την εξ αποστάσεως διδασκαλία, <i>Χριστίνα Παληά, Γεώργιος Κατσαδώρος, Απόστολος Κώστας</i>	459
Τα λαϊκά παραμύθια μέσα στη ψηφιακή πραγματικότητα, <i>Αναστάσιος Παππάς</i>	473
Λαϊκός πολιτισμός στην εποχή της τηλεεκπαίδευσης: Στάσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για το αντικείμενο της Λαογραφίας και της Ψηφιακής Λαογραφίας στη διδακτική πράξη, <i>Γεώργιος Πασιόπουλος, Ευστάθιος Ξαφάκος</i>	490
Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά στο ψηφιακό περιβάλλον: Μια χαρτογράφηση των διαδικτυακών συλλογών και μουσείων για την ελληνική μουσική, <i>Νίκος Πουλάκης</i>	506
«Όψεις λαϊκής θεραπευτικής στην Ήπειρο, άλλοτε και τώρα»: Εκπαιδευτικές δράσεις Ψηφιακής Λαογραφίας για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, <i>Χαράλαμπος Σταμπόλης, Ρέα Κακάμπουρα</i>	518

Διδάσκοντας τοπική ιστορία, πολιτισμό, παραδόσεις και έθιμα με τη χρήση ψηφιακών παιχνιδιών. Προκαταρκτικά αποτελέσματα από μία μελέτη περίπτωσης στο νησί της Νισύρου, Άννα Χαρτοφύλη, Εμμανουήλ Φωκίδης.....	529
Κατάλογος συγγραφέων	542

Ο λαϊκός πολιτισμός σε συνδυασμό με την χρήση των νέων τεχνολογιών, ως μέσου επικοινωνίας και προσέγγισης μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Άννα Μαρία Καρακωνσταντίνου
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
anna_karakon@windowslive.com

Περίληψη

Η παρούσα εργασία, μέσα από μια θεωρητική προσέγγιση, ερμηνεύει την αξιοποίηση του λαϊκού πολιτισμού με την χρήση των Τ.Π.Ε. ως μέσου προσέγγισης μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Η προσέγγιση αυτή σχετίζεται με τις συνθήκες που έχουν δημιουργήσει η εξέλιξη της τεχνολογίας, όπως επίσης και η αναγκαιότητα χρήσης της στο εκπαιδευτικό σύστημα. Στην εργασία διατυπώνονται οι απαραίτητες έννοιες και ορισμοί, όπως ο λαϊκός πολιτισμός, η επιστήμη της λαογραφίας και πώς μπορούν να μελετηθούν μέσα από ένα διαθεματικό πρίσμα και σύννομα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης (συγκεκριμένα στο Δημοτικό Σχολείο), για την Ειδική Αγωγή, τα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, παρουσιάζεται η σχετική Νομοθεσία και αναλύεται η έννοια της συμπερίληψης και του συμπεριληπτικού σχολείου. Σημαντικό ρόλο στην εκπαιδευτική διαδικασία διαδραματίζει ο εκπαιδευτικός, ο οποίος πέρα από το ρόλο του παιδαγωγού φέρει και έναν σημαντικό ρόλο του συμβούλου, οφείλει να δημιουργήσει, αλλά και να διατηρήσει την κατάλληλη μαθησιακή ατμόσφαιρα, μέσα στην σχολική αίθουσα. Η εφαρμογή και αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας αποτελεί μια καινοτομία στην εκπαίδευση και όταν ο εκπαιδευτικός είναι σωστά ενημερωμένος για τις νέες τάσεις και εφαρμογές της στην παιδαγωγική και εκπαιδευτική πράξη (θεωρίες μάθησης), τότε η προστιθέμενη παιδαγωγική αξία της επιφέρει μόνο αξιοσημείωτα αποτελέσματα όχι μόνο στην γνώση (εκπαιδευτική πράξη), αλλά και στην προσωπικότητα των μαθητών (παιδαγωγική πράξη).

Λέξεις-κλειδιά: δημοτικό σχολείο, ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, λαϊκός πολιτισμός, λαογραφία, Τ.Π.Ε.

Abstract

The present paper, through a theoretical approach, interprets the utilization of popular culture with the use of ICT. as a means of reaching out to students with special educational needs. This approach is related to the conditions created by the evolution of technology, as well as the need to use it in the education system. The work formulates the necessary concepts and definitions, such as popular culture, the science of folklore and how they can be studied through an interdisciplinary perspective and in accordance with the Curriculum of Compulsory Education (specifically in Primary School), for Special Education, people with special educational needs, the relevant Legislation is presented and the concept of inclusion and inclusive school is analyzed. An important role in the educational process is played by the teacher, who in addition to the role of the teacher has an important role of counselor, must create, but also maintain the appropriate learning atmosphere, in the classroom. The application and utilization of digital technology is an innovation in education and when the teacher is properly informed about its new trends and applications in pedagogical and educational practice (learning theories), then its added pedagogical value brings only remarkable results not only in knowledge (educational act), but also in the personality of the students (pedagogical act).

Keywords: folklore, ICT, primary school, popular culture, special educational needs

Εισαγωγή

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση που παρέχεται στους μαθητές πρέπει να πληροί τις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας προκειμένου να αποκτήσουν κριτική σκέψη και δεξιότητες που θα τους βοηθήσουν να προσαρμοστούν σε κάθε κατάσταση και περιβάλλον (Βουλτσίου, 2007, σ. 45). Ο λαϊκός πολιτισμός ως εκπαιδευτικό αντικείμενο ανέκαθεν στηριζόταν σε μεγάλο βαθμό στη βιωματική σχέση των παιδιών με τη λαϊκή παράδοση, η οποία πλέον έχει περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό, κυρίως στα αστικά κέντρα. Η διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού ειδικά σήμερα, θα πρέπει να εντάσσεται στο πλαίσιο μιας σύγχρονης διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, που λαμβάνει υπόψη της τη σημασία του ιδιαίτερου πολιτισμού στην κατανόηση της ατομικής και της πολιτισμικής μας ταυτότητας (Κακάμπουρα, 2010, σ. 220). Επιπλέον, οι Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) αποτελούν δομικό μέρος της σύγχρονης κοινωνίας και έχουν καθοριστικό αντίκτυπο σε κάθε πτυχή της καθημερινότητας των πολιτών στους τομείς της διοίκησης, της οικονομίας, της εκπαίδευσης, του πολιτισμού, της ψυχαγωγίας κ.λπ. Η ταχεία ανάπτυξη και διάδοση των ΤΠΕ, ο τεράστιος όγκος και η ποικιλομορφία των ψηφιακών πληροφοριών που είναι διαθέσιμες σήμερα, σε συνδυασμό με την ταχεία παραγωγή νέας γνώσης, έχουν διαμορφώσει νέα κοινωνικά, πολιτιστικά και εκπαιδευτικά περιβάλλοντα.

Αποσαφήνιση όρων

Λαϊκός πολιτισμός-ορισμός, γενικά χαρακτηριστικά

Κάθε λαός μέσα στην εξελικτική του πορεία ανέπτυξε τον δικό του πολιτισμό. Και κάθε πληθυσμιακή υποομάδα μέσα στον περιορισμένο ή ευρύτερο γεωγραφικό χώρο που έδρασε και αναπτύχθηκε, αντλώντας από το συλλογικό κομμάτι του πολιτισμού της, τις μνήμες, μπολιάζοντάς τις με τις ιδιαίτερες εκφάνσεις της γνώσης, των αρχών και αξιών, των εκδηλώσεων και δράσεων της (λόγω χρόνου, συνθηκών ή ιδιαίτερου γεωγραφικού χώρου), δημιούργησε τον δικό της, ιδιαίτερο λαϊκό (folklore), παραδοσιακό πολιτισμό (Σάλμοντ, 2006, σ. 1). Οι λαϊκοί χοροί και μουσική, η λαϊκή φορεσιά, η αρχιτεκτονική και η ζωγραφική, η λαϊκή προφορική παράδοση, φέρουν στοιχεία της γραπτής και της προφορικής πολιτιστικής παράδοσης που κληροδοτήθηκε από τους προγόνους, παραδίδεται από γενιά σε γενιά και εν τέλει συγκροτεί τον πυρήνα του λαϊκού πολιτισμού.

Η λαογραφία, τα έθιμα και οι παραδόσεις είναι ο πλούτος που μεταφέρεται από κάθε γενιά στην επόμενη. Μέσα από τον αγώνα μεταξύ του παλιού και του νέου, γεννήθηκε ο πολιτισμός. Τα σημαντικά στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού είναι: η κοινωνική δομή, τα έθιμα, η λαϊκή τέχνη (Βαγή-Σπύρου, Αρβανίτη-Παπαδοπούλου, Δασκάλου & Νομικού, 2010). Ο Μερακλής (2004) υποστηρίζει ότι «ο πολιτισμός που δημιούργησαν οι άνθρωποι των αγροτικών στρωμάτων, οι οποίοι τον μετέφεραν μαζί τους, όταν μετακινούνταν σε αστικούς χώρους, είναι ο λαϊκός πολιτισμός».

Ο όρος λαϊκός πολιτισμός είναι πολυδιάστατος περιγράφεται και ορίζεται από τα χαρακτηριστικά εκείνα τα οποία τον προσδιορίζουν. Παρουσιάζεται στον παραδοσιακό, προβιομηχανικό λαϊκό πολιτισμό, ο οποίος εμφανίζεται κυρίως σε αγροτικές περιοχές. Η λαϊκή παράδοση της χώρας ήταν ενεργή μέχρι το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και τα κύρια χαρακτηριστικά της ήταν η γεωργική ή η εμπορική, κυρίως προ-καπιταλιστική, οικονομία των μικρών κοινοτήτων. Από εκείνη την χρονική περίοδο και ύστερα παρατηρείται μία τάση εκσυγχρονισμού, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει πως η λαϊκή παράδοση παραγκωνίζεται ή χάνεται στη λήθη, αλλά πρόκειται για ένα σημείο καμπής, καθώς ο λαϊκός πολιτισμός αναμορφώνεται, αναπροσαρμόζεται, διαμορφώνεται ξανά. Η διάδοσή του βασίζεται κυρίως στην μετάδοση μέσω προφορικών αφηγήσεων και στην αποδοχή ιδεών, εθίμων και πρακτικών (προφορικών παραδόσεων και εθίμων)

που μεταδίδονται από γενιά σε γενιά. Μέσα από τη λαϊκή παράδοση προβάλλεται η κυριαρχία του προλογικού κόσμου -μέσα από τη σύμπραξη πραγματισμού και αισθητικής στη λαϊκή τέχνη. Η σύγχρονη λαϊκή κουλτούρα εξελίσσεται συνεχώς υπό την επίδραση της ηγεμονικής δυτικής κουλτούρας και των πολιτιστικών βιομηχανιών, μερικές φορές υπέρ και κατά της ομογενοποίησης του παγκοσμιοποιημένου πολιτισμικού μοντέλου (Kakampoura, Katsadoros, Nounanaki & KoloKythas, 2017). Ο όρος «λαϊκός πολιτισμός» περιλαμβάνει τόσο τον παραδοσιακό (folk culture) όσο και τον σύγχρονο λαϊκό πολιτισμό (popular culture), όπως αυτός διαμορφώνεται στο πλαίσιο των εθνών κρατών υπό την επίδραση της ηγεμονικής δυτικής κουλτούρας, άλλοτε με όρους συναίνεσης, άλλοτε με όρους αντίστασης στην επιχειρούμενη πολιτισμική ομοιογενοποίηση της παγκοσμιοποίησης (Κακάμπουρα, 2010, στο Βαλασιάδης, Κατσαδώρος, Κακάμπουρα & Φωκίδης, 2017).

Η λαϊκή λογοτεχνία ορίζεται ως «μέρος της προφορικής λαϊκής παράδοσης», γιατί η γέννηση και η διάδοσή της ήταν εξαρχής προφορική. Όσον αφορά την παραγωγή και τη χρήση του, χρησιμοποιήθηκε από τους ανθρώπους, και διείσδυσε στη λογοτεχνική παραγωγή και προσαρμόστηκε από αυτήν, εμπνέοντας πολλά έργα τέχνης. Τα λαϊκά παραμύθια εισέρχονται στη σύγχρονη πραγματικότητα και ανατροφοδοτούν τις σύγχρονες αφηγήσεις με διάφορους τρόπους, όχι μόνο υπηρετώντας μια συνεκτική συλλογική μορφή, αλλά, όπως το θέτει η Καπλάνογλου (2014, σ. 2), ακόμη και μια πιο ρευστή ή παροδική ομάδα. Ωστόσο, η λαϊκή λογοτεχνία θεωρείται κυρίως προϊόν των προφορικών και γραπτών μορφών του λαού. Το στοιχείο της προφορικής επικοινωνίας της λαϊκής λογοτεχνίας είναι και ο σημαντικότερος λόγος ζωντανίας της στην κοινωνική ζωή των ανθρώπων που την παρήγαγαν. Η λαϊκή λογοτεχνία περιέχει συλλογικά στοιχεία γιατί προϋποθέτει την ύπαρξη ομάδας και εκφράζει μέσα από την ομάδα την εμπειρία, τις πεποιθήσεις και τις αντιλήψεις της κάθε κοινωνίας συνολικά (Ζουγιάνου, 2020, σ. 14).

Τα παραμύθια, ως συλλογική λαϊκή λογοτεχνία που υπερβαίνει την προφορική μετάδοση και τον χαρακτηρισμό, είναι αυθόρμητα: εμπλουτίζονται από στόμα σε στόμα, και αυτό εξηγεί τις διάφορες αλλαγές στο ίδιο παραμύθι (Μαλαφάντης, 2011). Τέλος, από τη σκοπιά της κοινωνικής ανθρωπολογίας, τα παραμύθια είναι το μόνο λογοτεχνικό είδος που δείχνει καθολικότητα ως απάντηση σε όλα τα έθνη.

Η παιδική λογοτεχνία είναι ένα σύνολο κειμένων για την παιδική ψυχαγωγία και την πνευματική καλλιέργεια, δηλαδή ανάπτυξη της αισθητικής ικανότητας, ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, μέσω της βελτίωσης του νου, η οποία είναι τελικά εκπαιδευτική. Διατηρεί συνεχή σχέση και επικοινωνία με τη λογοτεχνία για ενήλικες, γιατί η παιδική λογοτεχνία διαβάζεται από ενήλικες, οι οποίοι λειτουργούν ως λογοκριτές (ανεξαρτήτως αν ο ενήλικας είναι γονιός ή δάσκαλος), επομένως επιτρέπεται ή απαγορεύεται στα παιδιά να ασχολούνται με συγκεκριμένες λογοτεχνικές δραστηριότητες. Από την άλλη, επειδή τα δύο αλληλοσυμπληρώνονται, επειδή τα παιδικά κείμενα μπορούν να μετατραπούν σε κείμενα για ενήλικες και αντίστροφα (πολλοί ενήλικες αναγνώστες έχουν διαφορετικούς λόγους να γράφουν για παιδιά, αλλά δεν θεωρούνται απαραίτητα ως συγγραφείς για παιδιά).

Στις μικρές ηλικίες των παιδιών που φοιτούν στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (η υποχρεωτική πρωτοβάθμια εκπαίδευση εκτείνεται από το νηπιαγωγείο έως την έκτη δημοτικού, άρα ηλικίες παιδιών 4-12 ετών), έχουν ακόμα την ικανότητα να επικοινωνούν με το είδος της γλώσσας που γίνεται μέσω του σώματος, με τους εαυτούς τους ως δέκτες και τους δασκάλους ως αποστολείς.

Ο λαϊκός πολιτισμός, όπως αναφέρθηκε δεν θεωρείται ένα στοιχείο, ένα κομμάτι της ιστορίας ενός τόπου, ενός λαού, «αραχνιασμένο» και ξεχασμένο σε κάποιο χρονοντούλαπο. Είναι το στοιχείο εκείνο που μας χαρακτηρίζει ως λαό, δείχνει τις καταβολές μας και μας διαμορφώνει ως κοινωνία. Μένει μέσα μας ή/και υποσυνείδητα μας ακολουθεί και εκδηλώνεται στην καθημερινότητά μας. Στα παραμύθια και στα ταχταρίσματα που λέμε στα παιδιά, στα παιχνίδια που παίξαμε, που έπαιξαν οι γονείς και οι παππούδες πριν από εμάς και θα παίξουν τα παιδιά μας (νέα και διαφοροποιημένα παιχνίδια θα υπάρχουν πάντα, εξέλιξη υπάρχει πάντα, αλλά δεν εξαλείφεται το παρελθόν). Στα τραγούδια και στους χορούς μας που ενυπάρχουν στην χαρά και στην λύπη, στην καθημερινότητά μας.

ΤΠΕ-ορισμός, χαρακτηριστικά τους

Πώς μπορεί να εισαχθεί η τεχνολογία στην ελληνική εκπαίδευση; Είναι «έτοιμο» το εκπαιδευτικό μας σύστημα; Υπάρχει η σωστή υποδομή; Όταν μιλάμε για υποδομές, εννοούμε απλώς υλικοτεχνική υποδομή ή γενικές εκπαιδευτικές ιδέες; Είναι έτοιμοι οι δάσκαλοι να υποστηρίξουν και να προωθήσουν αυτό το μοντέλο; Ισχύει το ίδιο και για τους μαθητές μας; Χρειαζόμαστε μεταρρυθμίσεις ή αλλαγές στο εκπαιδευτικό μας σύστημα;

Για να απαντηθούν όλα τα παραπάνω ερωτήματα, συνιστάται μια σύντομη αναφορά στο μοντέλο των σχολείων και των μαθησιακών κοινοτήτων του 21ου αιώνα. Το μοντέλο της μαθησιακής κοινότητας όπου ο καθένας είναι συνιδρυτής αποτελεί μια εξέλιξη όλων των συμμετεχόντων και μια εξέλιξη του οργανισμού (πρωτογενούς και δευτερογενούς) και όχι στασιμότητα και παθητικότητα. Σχολείο του 21ου αιώνα, όταν λειτουργεί ως κοινότητα μάθησης που καθοδηγείται από τη συνεργασία (κοινότητα μάθησης), όπου κυρίαρχη θέση έχει η συνεργασία και η συλλογικότητα με ευθύνη απέναντι στον τρόπο διεξαγωγής της μαθησιακής διαδικασίας. Στόχος είναι η δημιουργία, η ανταλλαγή, η διαμόρφωση αξιών και τελικά η προσωπική ανάπτυξη της μάθησης. Αυτή η διαδικασία οδηγεί στην ανάπτυξη του επαγγελματισμού των εκπαιδευτικών καθώς αποκτούν κίνητρα και επιλογές για επαγγελματική μάθηση και εξέλιξη (Αρβανίτη, 2013).

Η εκπαίδευση στη χώρα μας έχει ενισχυθεί οικονομικά τα τελευταία χρόνια, με στόχο τον εξοπλισμό των σχολείων γενικής εκπαίδευσης με ψηφιακή τεχνολογία και την αναβάθμιση της λειτουργίας τους. Οι σημερινοί μαθητές είναι διαφορετικοί από τους χθεσινούς μαθητές, είναι οι σημερινοί δάσκαλοι, ενώ από την άλλη πλευρά, τα εκπαιδευτικά συστήματα που σχεδιάζονται και εφαρμόζονται σήμερα δεν αντιπροσωπεύουν ούτε ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους (Prensky, 2001).

Όταν λοιπόν μιλάμε για μεταρρύθμιση, μιλάμε για βελτίωση του ρόλου των δασκάλων. Οι δάσκαλοι δεν είναι πλέον απλώς διευθυντές μαθημάτων, αλλά σχεδιαστές διερευνητικών δραστηριοτήτων, που επιτρέπουν στους μαθητές να συμμετέχουν σε ενεργές δραστηριότητες. Ο εκπαιδευτικός του σήμερα -ένας «ψηφιακός μετανάστης»- οφείλει να έρθει πιο «κοντά» στον μαθητή -τον «ψηφιακό ιθαγενή»- και να μην χρησιμοποιεί πλέον την ξεπερασμένη γλώσσα, κουλτούρα και διδασκαλία στην οποία ο ίδιος εκπαιδεύτηκε.

Οι μαθητές του σήμερα μαθαίνουν με ένα εντελώς διαφορετικό και ταχύτερο τρόπο από τους μαθητές του χθες (Prensky, 2001). Οφείλει λοιπόν ο εκπαιδευτικός να μετατραπεί σε έναν εκπαιδευτικό-σχεδιαστή νέων διερευνητικών και πλούσιων σε ερεθίσματα δραστηριοτήτων και να μην παραμείνει ο απλός διεκπεραιωτής του Αναλυτικού Προγράμματος. Στόχος βέβαια, δεν είναι η κατάργηση του Α.Π., αλλά ο εμπλουτισμός του προς όφελος των μαθητών. Τα παραπάνω, έρχεται και η άποψη του Brand (1998), να συμπληρώσει: «Αν οι μαθητές προετοιμάζονται για μια τεχνολογικά αναπτυσσόμενη κοινωνία, πρέπει να διδάσκονται από εκπαιδευτικούς με τις κατάλληλες γνώσεις και αυτοεκτίμηση. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της κατάλληλης εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών» (Μπράτιτσης, 2011).

Για να επιτευχθεί ενεργητική διδασκαλία που όλοι εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία πρέπει να υπάρχουν τρία βασικά στοιχεία (Κυνηγός, 1995):

- Συνεργατική ανάπτυξη εκπαιδευτικού λογισμικού από Πανεπιστημιακούς Φορείς που σχετίζονται με τις Επιστήμες της Αγωγής, με την Ανάπτυξη της Τεχνολογίας και από χώρους εκπαιδευτικής πρακτικής.
- Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στη διδακτική μεθοδολογία με αξιοποίηση των ψηφιακών εργαλείων.
- Εφαρμογή στα σχολεία, με σκοπό την ουσιαστική και ποιοτική αναμόρφωση των Α.Π., αλλά και της αλλαγής της στάσης σε ότι αφορά τη μάθηση και τη διδασκαλία.

Ο εκπαιδευτικός όμως, οφείλει παράλληλα, να δημιουργήσει, αλλά και διατηρήσει και την κατάλληλη Μαθησιακή Ατμόσφαιρα, μέσα στην σχολική αίθουσα. Η μαθησιακή ατμόσφαιρα εξαρτάται από τρεις διαφορετικές παραμέτρους:

- Η σωστή επιλογή του τι θα διερευνηθεί και τι θα δομηθεί.
- Η σωστή επιλογή των εργαλείων αξιοποίησης.
- Η αποτελεσματική αλληλεπίδραση.

Οι Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) αποτελούν δομικό μέρος της σύγχρονης κοινωνίας και έχουν καθοριστικό αντίκτυπο σε κάθε πτυχή της καθημερινότητας των πολιτών στους τομείς της διοίκησης, της οικονομίας, της εκπαίδευσης, του πολιτισμού, της ψυχαγωγίας κ.λπ. Η ταχεία ανάπτυξη και διάδοση των ΤΠΕ, ο τεράστιος όγκος και η ποικιλομορφία των ψηφιακών πληροφοριών που είναι διαθέσιμες σήμερα, σε συνδυασμό με την ταχεία παραγωγή νέας γνώσης, έχουν διαμορφώσει νέα κοινωνικά, πολιτιστικά και εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. Σε αυτό το πλαίσιο, οι ΤΠΕ αποτελούν βασικά εργαλεία για τον μετασχηματισμό των σχολείων, την υποστήριξη και την ενίσχυση της μάθησης και, τελικά, τη βελτίωση των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2007-2013). Ωστόσο, έχει νόημα να διερευνήσουμε την παιδαγωγική αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών στη διδακτική μας μέσα στη σχολική τάξη¹.

Τις τελευταίες δεκαετίες, η εξέλιξη των ψηφιακών τεχνολογιών έχει εισαχθεί σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας και η εξέλιξη λοιπόν της εκπαίδευσης, συμβαδίζει με την εξέλιξη της κοινωνίας. Η εκπαίδευση δεν γίνεται να αγνοήσει αυτές τις τεχνολογικές και κοινωνικές εξελίξεις, αλλιώς θα έχει ως αποτέλεσμα να αποκοπεί από αυτήν. Η ενσωμάτωσή τους, χαρακτηρίζεται πλέον, ζήτημα εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η εκπαιδευτική τεχνολογία, όπου λογίζεται ως η εφαρμογή ποικίλων τεχνολογικών μέσων και σχετικών μεθόδων στην εκπαίδευση, τα οποία έχουν ως στόχο την στήριξη της εκπαίδευσης και της διδασκαλίας με τη δημιουργία κατάλληλων περιβαλλόντων μάθησης (Κασσωτάκης & Φλουρή, 2006). Μέσα από την εισαγωγή και την εφαρμογή της εκπαιδευτικής τεχνολογίας, παρέχονται ποικίλες επιπρόσθετες δυνατότητες κατά τη διδασκαλία, όπως η εξατομικευμένη διδασκαλία και μάθηση, η ομαδοσυνεργατική μάθηση, η αναπαράσταση της πραγματικότητας, η ανατροφοδότηση, η δια βίου εκπαίδευση και η υποστήριξη μαθητών με ειδικές ανάγκες (Χατζηγεωργίου, 2012).

Σύμφωνα με τον Mac Beath σε κείμενό του (2001), «ένα υγιές εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να είναι ανοικτό και να επιδέχεται βελτίωση, ώστε να παρέχει τη δυνατότητα στους μαθητές να παρακολουθούν την εξέλιξη της γνώσης». Η μάθηση αποκτά σημαντικό ρόλο στη διδασκαλία και μέσα από την παιδαγωγική αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορικής και της Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.), είναι εφικτό να επιτευχθούν οι αρχικοί στόχοι. Η μάθηση ορίζεται από την εμπειρία κάθε ομάδας. Μια δασκαλοκεντρική μορφή διδασκαλίας αποφεύγεται, ο μαθητής βρίσκεται στο επίκεντρο της διαδικασίας απόκτησης γνώσης και με την πλήρη συμμετοχή του, ο μαθητής δεν είναι πλέον παθητικός αποδέκτης της γνώσης που παρέχει ο δάσκαλος, αλλά μπορεί να προσεγγίσει τη γνώση σε έναν τρόπο που αναζητά και χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λογισμικό, μπορεί να δημιουργηθεί στην τάξη ένα περιβάλλον που προάγει τη μάθηση με δημιουργικό και ευχάριστο τρόπο, οδηγώντας στην απόκτηση έμπειρης πραγματικής γνώσης.

Έρευνες έχουν καταδείξει πως η ενσωμάτωση των Τ.Π.Ε. στην σχολική εκπαίδευση και συγκεκριμένα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, έχει θετικά αποτελέσματα και κατέχουν καίριο ρόλο στην κατάκτηση στόχων του Αναλυτικού Προγράμματος (Καλογιαννάκης, Ζαράνης & Παπαδάκης, 2013). Αποτελεί δηλαδή, ένα κατάλληλο εργαλείο για την κατάκτηση της μάθησης, αναπτύσσοντας παράλληλα και δεξιότητες, όπως η επικοινωνία, η συνεργασία και η δημιουργικότητα (Νικολοπούλου, 2010).

---

¹ Η τάξη είναι ένα κοινωνικό σύνολο με ειδική δομή, όχι μια συγκέντρωση ατόμων. Αυτή η δομή έχει ορισμένα σταθερά και τυπικά χαρακτηριστικά, τα οποία μοιράζονται παρόμοιες κοινωνικές συλλογές, αλλά ταυτόχρονα έχει πολλά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Η τάξη είναι μια ομάδα με κλασική δομή, επειδή η ομαδοποίηση των μαθητών βασίζεται σε εξωτερικούς παράγοντες, αλλά από την άποψη ότι όλα τα συστατικά της αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, εξακολουθεί να είναι "λειτουργική" επειδή οι μαθητές που της ανήκουν έχουν ορισμένες κοινές λειτουργίες. Αυτό οδηγεί σε μια ιδιαίτερη αίσθηση ταυτότητας. Η λειτουργία της ομάδας καθορίζεται από τους κανόνες συμπεριφοράς, οι οποίοι καθορίζουν την αλληλεπίδραση με τα άλλα μέλη της ομάδας-συμμαθητές και καθηγητές.

Αξιοποίηση του λαϊκού πολιτισμού με τη χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαίδευση

Στα τέλη του 20ού αιώνα, η τεχνολογική πρόοδος ανέτρεψε και πάλι τις προϋπάρχουσες δομές, μεταφέροντας το βάρος της οικονομίας από τη δευτερογενή παραγωγή στη διαχείριση πληροφοριών. Αιχμή του δόρατος της νέας εποχής αποτέλεσαν εφευρέσεις όπως ο προσωπικός υπολογιστής, η κινητή τηλεφωνία και το Διαδίκτυο, όπως προηγουμένως με τον «homo urbanus» (Μερακλής, 1974, στο Βαλασιάδης, Κατσαδώρας, Κακάμπουρα & Φωκίδης, 2017). Προσαρμοζόμενο στις εξελίξεις, το αντικείμενο της λαογραφίας εξακολουθεί να διευρύνεται, αναγνωρίζοντας πλέον τη συμβολή του πολιτισμού του Διαδικτύου στη δημιουργία νέων μορφών λαϊκού πολιτισμού, αλλά και την αποτελεσματικότητά του πολιτισμού στη διάσωση και διάδοση πολλών από τις παραδοσιακές (Κατσαδώρας, 2011, στο Βαλασιάδης, Κατσαδώρας, Κακάμπουρα & Φωκίδης, 2017).

Ο λαϊκός πολιτισμός, σε διάφορες μορφές και εκφάνσεις, κυκλοφορεί πλέον και μέσα από τις νέες τεχνολογίες. Η επιστήμη της λαογραφίας δεν έχει παραλείψει εδώ και αρκετό καιρό να στραφεί προς τον κόσμο της -πολλές φορές- «εικονικής» πραγματικότητας για να μελετήσει όχι μόνο τους νέους τρόπους διάδοσης, μετάδοσης και εξέλιξης του λαϊκού πολιτισμού αλλά και τη δημιουργία νέων μορφών του (Κατσαδώρας, 2017). Όλα τα χαρακτηριστικά στοιχεία της λαϊκής παράδοσης είναι προσβάσιμα και διαθέσιμα μέσω του Διαδικτύου σε μεγαλύτερο αριθμό ατόμων σε όλο τον κόσμο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα όχι μόνο την ενίσχυση της λαϊκής παράδοσης, αλλά και την εμφάνιση νέων μορφών της, οι οποίες δημιουργήθηκαν αποκλειστικά μέσα στον ηλεκτρονικό κόσμο (Κατσαδώρας, 2013).

Το Διαδίκτυο προσφέρει νέες ευκαιρίες για τη μετάδοση των στοιχείων της λαϊκής παράδοσης και της ανοίγει νέους δρόμους. Έχει σημειωθεί η διαμόρφωση νέων λαϊκών φαινομένων, τα οποία ενισχύουν και συμπληρώνουν τα παλαιότερα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο τομέας της λαϊκής λογοτεχνίας (π.χ. παραμύθια). Όσο η διάδοση της λαϊκής λογοτεχνίας στηριζόταν αποκλειστικά και μόνο στον λόγο η ενασχόληση αφορούσε κυρίως δημιουργήματα όπως οι παροιμίες, τα αινίγματα και οι μαντινάδες. Σήμερα όμως, μελετώνται και άλλα δείγματα λαϊκής δημιουργίας όπως είναι τα διάφορα διαδικτυακά ευφυολογήματα, τα οποία σατιρίζουν την επικαιρότητα και τα internet memes. Αυτός ο νέος τρόπος μετάδοσης των πληροφοριών και η ελεύθερη πρόσβαση σε αυτόν, τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, βοηθούν στο να έρθουν όλοι πιο κοντά με τη λαϊκή παράδοση, να την εκτιμήσουν και τελικά να την προστατεύσουν (Κατσαδώρας, 2013).

Όλοι οι χρήστες της τεχνολογίας έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν εκφράσεις της λαϊκής παράδοσης. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω των ιστοσελίδων των Μουσείων, των πολιτιστικών συλλόγων, των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης αλλά και του διαδεδομένου «YouTube», του οποίου το πλέον χαρακτηριστικό στοιχείο είναι το ανέβασμα πολλών βίντεο από διάφορες λαϊκές εκδηλώσεις της καθημερινής ζωής. Εύκολα λοιπόν μπορεί να γίνει η τεχνολογία ένα χρήσιμο εκπαιδευτικό εργαλείο στα χέρια των δασκάλων και των μαθητών, ώστε να προσεγγίσουν υλικό, να το συζητήσουν, να το συσχετίσουν, να το μελετήσουν εις βάθος και εν τέλει να διατηρηθεί και να διασωθεί η λαϊκή παράδοση.

Ειδική αγωγή και συμβολή ΤΠΕ στη διδασκαλία μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Η ειδική αγωγή αποτελεί πρόκληση για τους σύγχρονους εκπαιδευτικούς κύκλους, ενώ είναι επίσης ένας ιδιαίτερα σημαντικός διεπιστημονικός κλάδος της παιδαγωγικής. Η ειδική αγωγή είναι σημαντικός κλάδος της σύγχρονης παιδαγωγικής, έχει πολυδιάστατα πεδία θεωρητικής και ερευνητικής αξιολόγησης και με πρακτικές εφαρμογές. Παράλληλα, αποτελεί ένα πεδίο δυναμικής ανάπτυξης, με στόχο την ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Κατόπιν πολλών έντονων συζητήσεων στην επιστημονική κοινότητα σχετικά με την οριοθέτηση και το περιεχόμενο των θεμάτων και των ερευνητικών πεδίων της ειδικής αγωγής εξακολουθούν έως και σήμερα να αποτελούν επίκεντρο συζήτησης και αποκλίσεων. Οι όροι που προτάθηκαν για τον καθορισμό του αντικειμένου του τελικά δεν επιβλήθηκαν. Ως σύγχρονη προσέγγιση θεωρείται ο καθορισμός κάθε φορά της παιδαγωγικής κατάστασης μέσα σε συγκεκριμένο πλαίσιο (Δράκος, 2002).

Στη σύγχρονη εποχή, η οργανωμένη ανάπτυξη του τομέα της ειδικής αγωγής είναι ζωτικής σημασίας, διότι πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι υπάρχουν περίπου 180.000 παιδιά με εκπαιδευτικές ανάγκες στην Ελλάδα και μόνο ένα μικρό ποσοστό (περίπου το 16%) αυτών των παιδιών δέχονται οργανωμένη, επιστημονική κατάλληλη βοήθεια και υποστήριξη (Τσιμπιδάκη, 2007).

Πιο συγκεκριμένα, η νομοθεσία της ειδικής αγωγής πρωτοθεσπίστηκε στην Ελλάδα το 1929 με το Νόμο 4397/1929 «Περί στοιχειώδους εκπαίδευσης» και συνεχίστηκε με μία πληθώρα νόμων, σχετικών με τα άτομα με σωματικές αναπηρίες, με νοητική καθυστέρηση και με διοικητική οργάνωση της ειδικής εκπαίδευσης (Στασινός, 1991· Ξενογιάννη & Υφαντή, 2003). Ωστόσο, ο πολύπτυχος τομέας της ειδικής αγωγής αναπτύσσεται συστηματικά στη δεκαετία του 1970, όπου συγκροτείται στο Υπουργείο Παιδείας (με Υπουργό τον Π. Ζέπο) «Επιτροπή Μελέτης Θεμάτων Ειδικής Αγωγής».

Ο ρόλος του δασκάλου στην ειδική αγωγή είναι πολύ σημαντικός γιατί διαδραματίζει τον διπλό ρόλο του δασκάλου και του συμβούλου θεραπευτή στο μαθητικό και οικογενειακό περιβάλλον. Πρώτον, βοηθά στην έγκαιρη διάγνωση παρατηρώντας και ενημερώνοντας τους γονείς (αρχική αξιολόγηση²). Στη συνέχεια ενημερώνει τους γονείς παρακινώντας τους να αναζητήσουν βοήθεια και υποστήριξη για να αναπτύξουν ένα σχέδιο κατάλληλο για κάθε περίπτωση. Αυτό βοηθά στην ανάπτυξη ενός σχεδίου διάρκειας και κατάλληλης έντασης, ώστε η παρέμβαση να είναι πιο δυναμική και επιτυχημένη με βάση τους στόχους και τις δεξιότητες που οφείλει να πετύχει ο εκπαιδευτικός. Σχεδιασμός και εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων που σχετίζονται με τη βελτίωση των ακαδημαϊκών και κοινωνικών δεξιοτήτων και των δεξιοτήτων αυτοφροντίδας συγκεκριμένων μαθητών. Ταυτόχρονα, κάθε ερέθισμα που θα αναγκάσει τους μαθητές να μάθουν θα πρέπει να αξιοποιηθεί για την αντιμετώπιση των προκλήσεων εντός και εκτός σχολείου και τη βελτίωση της κατάστασης των μαθητών.

Οι σύγχρονες κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές, οι απαιτήσεις για ίσες ευκαιρίες για όλους, καθώς και η αναποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος οδήγησαν σε μια αναθεώρηση της ειδικής αγωγής σε διεθνές επίπεδο. Σήμερα αποτελεί κοινή πεποίθηση ότι τα προβλήματα των παιδιών είναι αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης ποικίλων παραγόντων. Αυτή η προοπτική ενισχύει την ολιστική αντιμετώπιση των παιδιών και οδηγεί στην κοινωνική ένταξη όλων των μαθητών. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, η ειδική αγωγή δεν αποτελεί πλέον έναν εξειδικευμένο κλάδο του εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά μια πολυδιάστατη κίνηση με διεπιστημονικό χαρακτήρα (Τζουριάδου, 1995).

Η ένταξη των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες πραγματοποιείται στη γενική εκπαίδευση σε θέματα που επικεντρώνονται στον τομέα της ειδικής αγωγής. Είναι φανερός ο προβληματισμός σχετικά με την ένταξη, γιατί στην εποχή μας, ακόμη και σήμερα, τα τείχη που υψώνουν οι κοινωνικές δομές, οι κοινωνικές έννοιες και τα κοινωνικά ταμπού κατεβαίνουν ένα-ένα. Όσο υπάρχει άγνοια σχετικά με την ένταξη αυτών των ατόμων δημιουργείται ένα οξυμένο κλίμα ανησυχίας για το μέλλον αυτών των παιδιών.. Δεν υπάρχει σοβαρή εμπειρία και έρευνα για το θέμα της ένταξης στην Ελλάδα. Ωστόσο, αυτά που υπάρχουν δεν χρησιμοποιούνται σωστά. Η πραγματικότητα που βιώνουμε στο σχολείο σήμερα έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τη λεγόμενη ολοκληρωμένη ιδεολογία (ή αλλιώς ένταξη).

Ο εκπαιδευτικός, βρίσκεται αντιμέτωπος με μια μεγάλη ποικιλομορφία μέσα στην τάξη και είναι υποχρεωμένος να προσαρμόσει ή να σχεδιάσει το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών (Α.Π.Σ.) με τέτοιο τρόπο ώστε να ικανοποιούνται επαρκώς οι ανάγκες όλων των μαθητών. Ο εκπαιδευτικός κόσμος

---

² Η αρχική ή διαγνωστική αξιολόγηση, επικεντρώνεται στις αξιολογικές διαδικασίες, με τελικό σκοπό τη διαμόρφωση των ενεργειών, ώστε να προκύψουν οι αρχικοί/επιδιωκόμενοι στόχοι (Κωνσταντίνου, 2000). Ασχολείται δηλαδή, με τη διδασκαλία, αξιολογούμε λυπόν όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις και όλα εκείνα τα στοιχεία που απαιτούνται, ώστε να επιτευχθεί η μαθησιακή διαδικασία (Ρέλλος, 2003).

αποδέχεται την ιδέα της συνεκπαίδευσης αλλά αναζητά τρόπους εφαρμογής μιας καλής συνεκπαίδευσης.

Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότεροι επιστήμονες εστιάζουν στις δυσκολίες ή και τα ειδικά χαρίσματα που τυγχάνουν να έχουν οι μαθητές³. Το πιο σημαντικό όμως, είναι πως η εστίαση, ο χειρισμός και η αντιμετώπιση των δυσκολιών ή των χαρισμάτων, δεν αφορούν μόνο στην μελέτη των ίδιων των μαθητών, αλλά υπάρχει μια στροφή στη μελέτη στον ίδιο τον σχολικό θεσμό. Πώς δηλαδή οι ειδικοί⁴ θα διαμορφώσουν και θα εφαρμόσουν κατάλληλα εκπαιδευτικά προγράμματα για την υποστήριξη των μαθητών, με συμβατικά αλλά και τεχνολογικά μέσα.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην περίπτωση της ειδικής αγωγής είναι σημαντικός καθώς επιτελεί ένα δισυπόστατο ρόλο αυτόν του εκπαιδευτικού και αυτόν του θεραπευτή-συμβούλου σε σχέση με τους μαθητές αλλά και το οικογενειακό περιβάλλον.

Η τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ) επιτρέπει στους μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες να αναπτύξουν δεξιότητες και να μετατραπούν από παθητικούς αποδέκτες σε δημιουργούς. Αυξάνουν την αυτοπεποίθησή τους επιτρέποντάς τους να λάβουν πληροφορίες. Ταυτόχρονα, συμμετέχουν επίσης ενεργά στη σχολική κοινότητα ως μέλη της ομάδας και συμμετέχουν ενεργά στην αλληλεπίδραση με άλλα μέλη. Επικοινωνούν με τις τάξεις και γενικά οι ΤΠΕ λειτουργούν βοηθητικά στη διαδικασία κοινωνικοποίησής τους (Ένωση Πληροφορικών Ελλάδος, 2006).

Ο όρος «Μαθησιακή Δυσκολία» χρησιμοποιείται ως όρος-ομπρέλα που περιλαμβάνει κατηγορίες με σωματική και εγκεφαλική λειτουργία. Τα παιδιά με αναπηρίες έχουν επομένως δευτερεύοντα προβλήματα στη μαθησιακή διαδικασία (Δράκος, 2002). Πιο συγκεκριμένα, οι μαθησιακές δυσκολίες αναφέρονται σε μια ετερογενή ομάδα αναπηριών που εκδηλώνονται ως μαθησιακές δυσκολίες στην ανάγνωση, τη γραφή και τα μαθηματικά. Οι διαταραχές αυτές είναι εγγενείς στο άτομο και οφείλονται σε δυσλειτουργία του κεντρικού νευρικού συστήματος και δεν απαλείφονται σε όλη τη ζωή του. Βασικό αίτιο του προβλήματος είναι η δυσλειτουργία του κεντρικού νευρικού συστήματος και αφορά το 20-25% του μαθητικού πληθυσμού (Παντελιάδου, 2000-Πόρποδας, 2003).

Οι εκπαιδευτικοί είναι κυρίως λειτουργοί με ήθος. Πέρα από το εκπαιδευτικό έργο που παρέχουν, πρέπει επίσης να βασίζονται στις σκέψεις, τις εμπειρίες και τα προβλήματα των μαθητών για να τα προωθήσουν, να οργανώσουν δραστηριότητες με νόημα για τα παιδιά και να χρησιμοποιήσουν πειράματα και εξερευνησεις για να τονώσουν τη σκέψη, τη φαντασία και τις ικανότητές τους. Η δημιουργικότητα βοηθά τα παιδιά να «ανθίσουν» (Νέο Σχολείο, 2011). Ωστόσο, για να επιτύχει τον στόχο του, ο δάσκαλος πρέπει να ακολουθήσει μια μέθοδο που ταιριάζει στις ιδιαίτερες ανάγκες του μαθητή. Ο υπολογιστής μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για ειδική εκπαίδευση επειδή προωθεί την εξατομικευμένη και διαφοροποιημένη διδασκαλία και χρησιμοποιείται ως εργαλείο έρευνας και επικοινωνίας (ΔΕΠΠΣ, 2002). Η ολοκληρωμένη εκπαιδευτική διαδικασία είναι συνοπτική και συγκεκριμένη. Είναι ένα μάθημα που ακολουθεί συγκεκριμένες αρχές, ανάλογα με την κατάσταση του κάθε μαθητή.

Η χρήση των ΤΠΕ σε άτομα με αναπηρία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μπορεί, γενικά, να κατηγοριοποιηθεί, ως αντισταθμιστική, με την κάλυψη πολλών φυσικών, επικοινωνιακών και

³ Οι χαρισματικοί μαθητές ανήκουν και αυτοί στο πλαίσιο της ειδικής αγωγής.

⁴ Η διεπιστημονική ομάδα ή αλλιώς η ή θεραπευτική ομάδα στην οποία συμμετέχουν ειδικοί, όπως ψυχίατρος, ψυχολόγος, κοινωνικός λειτουργός, νοσηλεύτης και εργοθεραπευτής και κατά περίπτωση, ενδέχεται να συμμετέχουν ειδικοί παιδαγωγοί, λογοθεραπευτές. Η κατανομή των ρόλων για την διάγνωση και τη θεραπεία εξαρτάται από τις ειδικότητες που συμμετέχουν κατά περίπτωση. Συγκεκριμένα, ο κοινωνικός λειτουργός, αφού πρώτα λάβει το κοινωνικό και οικογενειακό ιστορικό του εξυπηρετούμενου, δίνει πληροφορίες για την κατάσταση του ατόμου και του κοινωνικού περιβάλλοντος και μπορεί να συνδέσει το περιβάλλον του ενδιαφερόμενου με το θεματικό πλαίσιο. Τα μέλη της διεπιστημονικής ομάδας έχουν τακτικές συναντήσεις, στις οποίες ανταλλάσσουν πληροφορίες για την πορεία του εξυπηρετούμενου και σχεδιάζουν τη θεραπεία του σε βάθος χρόνου, με συγκεκριμένη στοχοθεσία. Η διεπιστημονική ομάδα σε ένα παρεμβαίνει περιορισμένα στο κοινωνικό περιβάλλον και επικεντρώνεται κυρίως στην προσωπική αλλαγή των ατόμων στα οποία απευθύνεται, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, όπου εκεί υπάρχει διαφορετική προσέγγιση (Κομπότη, 2014).

μαθησιακών ελλείψεων, ως διδακτική, με προγράμματα καθοδήγησης και εξατομικευμένης διδασκαλίας, ως διερευνητική, με την αξιοποίηση διερευνητικών περιβαλλόντων μάθησης, ως εργαλειακή, με την ανάπτυξη δεξιοτήτων, μέσω της χρήσης τεχνολογικών εργαλείων, ως επικοινωνιακή, με την χρήση υποστηρικτικών συσκευών, οι οποίες βοηθούν τους μαθητές, ώστε να επικοινωνούν (π.χ. φωνή από συνθεσάιζερ), ως αξιολογική, με μια βασισμένη σε υπολογιστή αξιολόγηση και τέλος, ως διαχειριστική, με την ανάπτυξη, εκ μέρους των δασκάλων, εξατομικευμένων σχεδίων για την αντιμετώπιση μαθησιακών δυσκολιών (Μαστρογιάννης, 2014). Σε αυτό το πλαίσιο, η χρήση νέων τεχνολογιών παρέχει την ευκαιρία να διαφοροποιηθεί η διδασκαλία, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη τις ειδικές συνθήκες των μαθητών και παρέχοντας ανατροφοδότηση σε μαθητές και δασκάλους. Η διαφοροποιημένη διδασκαλία είναι ένας οργανωμένος και ταυτόχρονα ευέλικτος τρόπος προληπτικής προσαρμογής της διδασκαλίας και της μάθησης, ώστε η διδασκαλία να είναι στο επίπεδο των μαθητών, ώστε να μπορούν να αναπτυχθούν όσο το δυνατόν περισσότερο και να είναι σε θέση οι εκπαιδευτικοί να καλύψουν τις διαφορετικές ανάγκες των μαθητών όσον αφορά τα μαθησιακά προφίλ, τα ενδιαφέροντα και προετοιμασία μελέτης (Βαθρακόγιαννη, Πιτσαδιώτη & Χαλιώτη, 2018).

Όσον αφορά τη φυσική πρόσβαση, οι υπολογιστές παρέχουν φυσική πρόσβαση σε μαθητές με σωματικές αναπηρίες (π.χ. διακόπτες μπορούν να χρησιμοποιηθούν ακόμη και με κίνηση των βλεφάρων, χρήση φορητών επικοινωνιακών μηχανημάτων τα οποία αντικαθιστούν την ομιλία προσφέροντας δακτυλογραφημένα μηνύματα κτλ.). Στη γνωστική πρόσβαση, οι υπολογιστές παρέχουν γνωστική πρόσβαση σε μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες, π.χ. η χρήση εικόνων (makaton) μέσα σε γραπτά κείμενα βοηθά στην εκμάθηση ανάγνωσης. Τέλος, στην υποστηρικτική βοήθεια, μεγάλο μέρος των μαθητών που αντιμετωπίζει δυσκολίες στη μάθηση δέχεται υποστήριξη, ανατροφοδότηση (Τσικολάτας, 2011).

Εφαρμογές του λαϊκού πολιτισμού μέσω των ΤΠΕ σε μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Σύμφωνα με μελέτη που διεξήγαγε η Μπόνια (2018) με στόχο να μελετήσουν οι μαθητές την Ιστορία με έναν εναλλακτικό, μη-παραδοσιακό και ενδιαφέροντα τρόπο μέσω της αισθητικής/ιστορικής προσέγγισης των δημοτικών τραγουδιών (κομμάτι της λαϊκής παράδοσης), της ανάλυσης και της επεξεργασίας τους ώστε οι μαθητές, όχι μόνο να γνωρίσουν τον πολιτιστικό τους πλούτο αλλά κυρίως τα ιστορικά γεγονότα ή τις ιστορικές προσωπικότητες που υπήρξαν η αφορμή ή η πηγή έμπνευσης για να δημιουργηθούν αυτά τα άσματα. Σύμφωνα λοιπόν με τα συμπεράσματα της έρευνας, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η μουσική και ειδικότερα το δημοτικό τραγούδι, αποτελούν πράγματι κίνητρο για τους μαθητές. Επιπλέον, τους βοήθησε να συνειδητοποιήσουν ότι το δημοτικό τραγούδι αποτελεί μια ιστορική πηγή, την οποία μπορούμε να αναλύσουμε, να συγκρίνουμε με άλλες πηγές και έτσι να διεισδύσουμε στα συναισθήματα και στη νοοτροπία των ανθρώπων του παρελθόντος. Επιπλέον, η χρήση των υπολογιστών για την ακρόαση των μουσικών κομματιών, την αναζήτηση πληροφοριών και φωτογραφιών και την περιήγηση ηλεκτρονικών χαρτών ενεργοποιεί σε μεγάλο βαθμό το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή τους στο μάθημα της ιστορίας, ευαισθητοποιώντας το προσωπικό στυλ μάθησης και τις ανάγκες του κάθε μαθητή χωριστά. Επίσης, συμβάλλει στην εμπλοκή των μαθητών σε δραστηριότητες που αναπτύσσουν τη δημιουργικότητα, και τις ικανότητες υψηλότερου επιπέδου σκέψης, όπως η ικανότητα ανάλυσης και σύνθεσης πληροφοριών, σχεδιασμού και οργάνωσης δράσεων σ' ένα πλαίσιο σχέσεων ομαδικότητας και συνεργασίας, ενώ δίνει την ευκαιρία σε όλους/ες να πετύχουν καλύτερα αποτελέσματα στην εργασία τους, αυξάνοντας έτσι την αυτοεκτίμησή τους. Τέλος, μειώνει μαθησιακά τις διαφορές ανάμεσα στους μαθητές με ή χωρίς μαθησιακά προβλήματα.

Σύμφωνα με έρευνα πεδίου των Βαγή, Αρβανίτη, Δασκάλου και Νομικού (2010) η ευαισθητοποίηση και πληροφόρηση των παιδιών σε θέματα της λαϊκής μας παράδοσης όπως π.χ. η ενασχόλησή τους με την λαϊκή παραμυθολογία, τα ήθη και τα έθιμα ή και πρακτικές της

καθημερινότητας, τους επιτρέπει να προβληματισθούν σχετικά και να προχωρήσουν σε συγκρίσεις με την σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα. Μέσα στα πλαίσια της διδασκαλίας του πολιτισμού μας πραγματοποιήθηκαν σχετικά προγράμματα σε νηπιαγωγεία της 3ης και της 52ης Περιφ. Προσχολικής Αγωγής της Νομαρχίας Αττικής, με στόχο την αφύπνιση του ενδιαφέροντος των παιδιών για θέματα που συνδέονται με την πολιτιστική κληρονομιά και με την ιστορική εξέλιξη των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων και τελικά τη μελέτη από τα ίδια τα παιδιά των παραδόσεων του λαού μας. Οι μαθησιακοί στόχοι ετέθησαν από τα ίδια τα παιδιά και ήταν συναφείς με τα ενδιαφέροντα τους. Τα παιδιά έγιναν ενθουσιώδεις μικροί ερευνητές και προκάλεσαν το οικογενειακό τους περιβάλλον σε συζητήσεις, με αποτέλεσμα να μπορούν να μιλούν για τα αντικείμενα που έφερναν στο σχολείο, για τη χρήση και την ιστορία τους. Η «παραδοσιακή γωνιά» μεταμορφώνεται στην αγαπημένη τους γωνιά, προκύπτει πως είναι ένας δημιουργικός χώρος παιχνιδιού με καθορισμένο ρόλο και ένας πόλος έλξης και αλληλεπίδρασης για μαθητές και άλλα γειτονικά σχολεία -μέσα από κοινές δράσεις (π.χ. τα ευρωπαϊκά προγράμματα e-Twinning). Καλλιεργείται κλίμα αποδοχής, συνεργασίας και αλληλοσεβασμού μεταξύ των παιδιών και μεταξύ των παιδιών και της νηπιαγωγού. Η ανακάλυψη όλων αυτών των νέων στοιχείων έκανε τη διαδικασία ακόμα πιο συναρπαστική και ενέπνευσε νέα ερωτήματα. Οι στοχαστικές ερωτήσεις που τίθενται στα παιδιά έχουν σχεδιαστεί για να εξερευνήσουν το μυαλό τους, δημιουργώντας έναν διάλογο μεταξύ των παιδιών και της νηπιαγωγού. Κατέληξαν στο συμπέρασμα πως τα παιδιά είναι πρόθυμα να μοιραστούν γνώσεις και συναισθήματα προκειμένου να διαδώσουν την πολιτιστική τους κληρονομιά. Αυτή η μεταφορά των εμπειριών των παιδιών στο περιβάλλον του σπιτιού έχει κάνει πιο ευαίσθητους τους γονείς, οι οποίοι στρέφονται στο νηπιαγωγείο προκειμένου να βρουν νέους τρόπους προσέγγισης της παράδοσης από την πλευρά της οικογένειας. Η νηπιαγωγός ανέλαβε ρόλο συνεργάτη και βοηθού στην προσπάθεια των παιδιών για την κατάκτηση της γνώσης.

Σύμφωνα με έρευνα των Kakamprouga, Katsadoros, Nounanaki και Kolokythas (2017), με αποτελέσματα ερευνών που υλοποιήθηκαν σε όλη την Ελλάδα και αφορούν εκπαιδευτικά προγράμματα και δραστηριότητες για τον λαϊκό πολιτισμό όπως αυτά εμφανίζονται στις ιστοσελίδες ελληνικών δημόσιων και ιδιωτικών Δημοτικών Σχολείων και Νηπιαγωγείων, αξιοποιώντας τη διαδικτυακή συλλογή δεδομένων. Παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση στις δημοσιεύσεις περί του λαϊκού πολιτισμού (σύνολο 1187) μεταξύ 2011-13. Πρέπει να συνδεθεί με νέα μαθήματα (αναφερόμενοι σε ένα νέο εμπλουτισμένο Α.Π.) στο νέο -πιο σύγχρονο- σχολείο. Η λαϊκή κουλτούρα διδάσκεται κυρίως μέσω των τεχνών (δράμα, μουσική, χορός, ζωγραφική κ.λπ.) σε ποικίλα βιωματικά έργα βασισμένα στη μάθηση, με τους μαθητές να συμμετέχουν ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία. Κατέληξαν στο συμπέρασμα πως όσον αφορά τον λαϊκό πολιτισμό, η άυλη κληρονομιά (τελετουργίες, προφορικές παραδόσεις, μουσική, χορός) φαίνεται να υπερτερεί του υλικού πολιτισμού (φαγητό, παραδοσιακές τέχνες και επαγγέλματα). Σε πολλά έργα παρουσιάζονται οι δυναμικές διαστάσεις του λαϊκού πολιτισμού, οι συμβολικές του πτυχές που συνδέουν τον πολιτισμό, παρελθόν και παρόν με τους μαθητές, ο μετασχηματισμός και η κοινωνική του προσαρμογή. Μπορεί επίσης να παρατηρήσει κανείς την «εκμετάλλευση» του λαϊκού πολιτισμού στο πλαίσιο της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης. Ωστόσο, τα αποτελέσματα αυτά δεν είναι ποσοτικά. Από την άλλη, δείχνουν μια τάση προς τον δάσκαλο για την παρουσίαση πτυχών από άλλους πολιτισμούς, μέσα από πολλές αξιολογικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες, με στόχο την πολιτιστική συνείδηση καθώς και τον σεβασμό προς την ετερότητα.

Ο Αλέξανδρος Καπανιάρης (2017) διεξήγαγε μια ολοκληρωμένη μελέτη στα πλαίσια της διδακτορικής του διατριβής για το αν δηλαδή ο συνδυασμός των διαδραστικών τεχνολογιών ψηφιακού εμπλουτισμού, με προσθήκη άλλων μέσων και διδακτικών στρατηγικών (επισκέψεις και έρευνα σε πραγματικές πηγές), μπορεί να αποδειχθεί πιο αποτελεσματικός από μια αναλογική εμπλουτισμένη διδασκαλία και στο πεδίο του λαϊκού πολιτισμού. Πρέπει να τονισθεί πως στο δείγμα του ήταν μαθητές της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης [Δημοτικά Σχολεία (συγκεκριμένα της Ε' τάξης) -όχι Νηπιαγωγεία] του Νομού Μαγνησίας Γενικής Εκπαίδευσης, ενδεχομένως στα πλαίσια του συμπεριληπτικού σχολείου να φοιτούσαν και μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Τα αποτελέσματα της έρευνάς του κατέδειξαν πως οι μαθητές προτιμούν αυθεντικά πλαίσια μάθησης,

έρευνας και εμπειριών, αναζητώντας ένα συνδυασμό εργαλείων διδασκαλίας και διαφορετικότητας σε όλες τις μορφές, είτε στην περίπτωση της ψηφιακά εμπλουτισμένης διδασκαλίας είτε στην περίπτωση της αναλογικά εμπλουτισμένης διδασκαλίας, απολαμβάνοντας την τεχνολογία αλλά μαθαίνοντας συνδυασμένα εργαλεία, ειδικά πραγματικές καταστάσεις, θέλοντας να διδάξουν θέματα που είναι διεπιστημονικά και σχετίζονται με δραστηριότητες, είναι πιο εξοικειωμένοι με τις εικόνες παρά με το κείμενο, επομένως η χρήση περιβαλλόντων πολυμέσων είναι χρήσιμη για αυτούς, όπως το λογισμικό συγγραφής εμπλουτισμένων βιβλίων. Τα μέλη μετά την ολοκλήρωση των διδακτικών παρεμβάσεων, συμφώνησαν ότι ο λαϊκός πολιτισμός υπάρχει και σήμερα ως σημαντική έκφραση της κοινωνίας. Οι μαθητές ενώ δηλώνουν ότι τους αρέσει πρώτιστα και σε μεγάλο βαθμό η χρήση των Τ.Π.Ε. στη διδασκαλία, δε δηλώνουν το ίδιο και σε ό,τι αφορά τη μάθηση, δηλαδή το τι τελικά μαθαίνουν και τέλος, δεν είχαν προβλήματα στην εκμάθηση εργαλείων Τ.Π.Ε., και αυτό δείχνει τη μεγάλη εξοικείωσή τους με τις τεχνολογίες, αλλά και γενικότερα την ευκολία τους να ενσωματώσουν εργαλεία Τ.Π.Ε. σε ευρύτερο πεδίο αντικειμένων.

Οι Ζώη και Λούρδη (2016) προτείνουν την αξιοποίηση των ψηφιακών συλλογών⁵ κατά τη διδακτική πράξη. Ανάμεσα σε άλλες αναφέρουν την Ψηφιακή Βιβλιοθήκη «Πέργαμος» και την Ψηφιακή Συλλογή Λαογραφικού Αρχείου και Μουσειακής Συλλογής του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Αναφέρουν πως όταν η εκπαιδευτική κοινότητα της υποχρεωτικής βαθμίδας συνεργάζεται με φορείς ακαδημαϊκού επιπέδου, το επιθυμητό αποτέλεσμα (μάθηση) θα αποβεί σε μία αξιόλογη διερευνητική διαδικασία, με ενδιαφέροντα και αξιοσημείωτα αποτελέσματα, πέρα από την κατάκτηση στείων γνώσεων. Θα προκύψει η ενίσχυση της αυτο-εκτίμησης, αλλά και η ανάπτυξη της συλλογικής ταυτότητας σε ένα ευρύτερο επίπεδο - τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο.

Συμπεράσματα

Η εφαρμογή και αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας αποτελεί μια καινοτομία στην εκπαίδευση και όταν ο εκπαιδευτικός είναι σωστά ενημερωμένος για τις νέες τάσεις και εφαρμογές της στην παιδαγωγική και εκπαιδευτική πράξη (θεωρίες μάθησης), τότε η προστιθέμενη παιδαγωγική αξία της επιφέρει μόνο αξιοσημείωτα αποτελέσματα όχι μόνο στην γνώση (εκπαιδευτική πράξη), αλλά και στην προσωπικότητα των μαθητών (παιδαγωγική πράξη). Η τεχνολογία αποτελεί κίνητρο μάθησης, συμβάλλει στην έννοια της διαφορετικότητας, αλλά κυρίως στην αποδοχή της και τέλος, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε πως συμβάλλει στην ομαλότερη ένταξη και αφομοίωση των παιδιών με ειδικές ανάγκες στα τμήματα ένταξης τάξεων της σχολικής ηλικίας. Συμπερασματικά, αναφέρουμε ότι η επίδραση της παιδικής λογοτεχνίας, θεωρείται αναμφισβήτητη, για την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού. Σε συνδυασμό με την εφαρμογή της τεχνολογίας, μπορούμε να επιτύχουμε πολλά περισσότερα και με συγκεκριμένες δραστηριότητες πιο εξειδικευμένες που στοχεύουν στην επίτευξη της διαφορετικότητας και της ένταξης σε οργανωμένα σχολικά περιβάλλοντα.

Βιβλιογραφία

- Αρβανίτη, Ε. (2013). Εκπαιδευτικές κοινότητες πρακτικής και επαγγελματική μάθηση στο νέο σχολείο. *Εκπαιδευτικός κύκλος 1(1)*, 8-29.
- Βαγή-Σπύρου, Ε., Αρβανίτη-Παπαδοπούλου, Π., Δασκάλου, Χ., & Νομικού, Μ. (2010). *Η διδασκαλία στοιχείων λαογραφίας και πολιτισμού στο νηπιαγωγείο: δύο παραδείγματα μέσα σε τάξεις νηπιαγωγείων*. Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και

⁵ Ως ψηφιακή συλλογή ορίζεται «το οργανωμένο σύνολο ψηφιακών αντικειμένων πληροφόρησης, τα μεταδεδομένα που περιγράφουν κάθε αντικείμενο χωριστά και αυτά που περιγράφουν συνολικά τη συλλογή» (Cole, 2001, στο Ζώη & Λούρδη, 2016, σ. 1187).

- Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα «Μαθαίνω πώς να μαθαίνω», 7-9 Μαΐου 2010
- Βαθρακογιάννη, Μ., Πιτσαδιώτη, Π., & Χαλιώτη, Β. (2018). *Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας στην Εκπαίδευση της Ειδικής Αγωγής*. Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 8, 47-57.
- Βαλασιάδης, Ε., Κατσαδώρας, Γ., Κακάμπουρα, Ρ., & Φωκίδης, Ε. (2017). *Λαϊκός Πολιτισμός και Ψηφιακό Παιχνίδι στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*. Πρακτικά του 4ου Συνεδρίου «Νέος Παιδαγωγός», Αθήνα (Ίδρυμα Ευγενίδου) 1 & 2 Απριλίου 2017 [e-Book/pdf], 1026-1033.
- Βούλτσιου, Ε. (2007). *Ενσωμάτωση των Νέων Τεχνολογιών στη Μέση Εκπαίδευση. Διαδικασίες-Προβλήματα-Επιπτώσεις σε διδάσκοντες και διδασκόμενους*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Δράκος, Γ., (2002). *Σύγχρονα Θέματα της Ειδικής Παιδαγωγικής, προβληματισμοί, αναζητήσεις και προοπτικές*. Αθήνα: Ατραπός.
- Ένωση Πληροφορικών Ελλάδος. Ανάκτηση στις 28/09/2021 από: <https://www.epe.org.gr/meleth/final/MEP2006-3.pdf>
- Ζουγιάννου, Α. (2020). *Η αξιοποίηση της ψηφιακής αφήγησης λαϊκών παραμυθιών στη διδασκαλία της γλώσσας στο δημοτικό (μεταπτυχιακή εργασία)*. Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Ζώη, Σ., & Λουρδή, Ε. (2016). *Ο λαϊκός πολιτισμός στην εποχή των ΤΠΕ*. Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 1184-1199.
- Κακάμπουρα, Ρ. (2010). *Διδακτική του λαϊκού πολιτισμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης, (Αθήνα, 28-31 Μαΐου 2009), τόμος Β', 215-223, Αθήνα, Σμυρنيωτάκης.
- Καλογιαννάκης, Μ., Ζαράνης, Ν., & Παπαδάκης Σ. (2013). *Χρήση Έξυπνων Κινητών Συσκευών στην Προσχολική Εκπαίδευση για τη Διδασκαλία Ρεαλιστικών Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών: μια επισκόπηση του πεδίου*. Πρακτικά Η εκπαίδευση στην εποχή των ΤΠΕ. Αθήνα: 19-20 Οκτωβρίου 2013.
- Καπινιάρης, Α. (2017). *Λαϊκός Πολιτισμός και Εκπαίδευση: Ο ρόλος της Πληροφορικής και των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών στην παραγωγή ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού*. Διδακτορική διατριβή. Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Καπλάνογλου, Μ. (2014). *Η λαογραφική έρευνα για το Παραμύθι και ο Κατάλογος των Ελληνικών Μαγικών Παραμυθιών*. Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α
- Κασσωτάκης, Μ., & Φλουρής, Γ. (2006). *Μάθηση και διδασκαλία*. Αθήνα.
- Κατσαδώρας, Γ. (2011). *Ο λαϊκός πολιτισμός την εποχή της παγκοσμιοποίησης*. Στο Π. Φώκιαλη, Ν. Ανδρεαδάκης, & Γ. Ξανθάκου (Επιμ.), *Διεργασίες σκέψης στο σχολείο και την κοινωνία*, τόμος Α' (90-99). Αθήνα: Πεδίο.
- Κατσαδώρας, Γ. (2013). *Η επιστήμη της λαογραφίας στη σύγχρονη τεχνολογική εποχή. Η ηλεκτρονική προφορικότητα*. Στο Γ. Κόκκινος & Μ. Μοσκοφόγλου-Χιονίδου (επιμ.) *Επιστήμες της Αγωγής: Από την ασθενή ταξινόμηση της Παιδαγωγικής στη διεπιστημονικότητα και στον επιστημονικό υβριδισμό* (σσ. 99-122). Ταξιδευτής.
- Κατσαδώρας, Γ. (2017). *Σύγχρονες μεταπλάσεις των παραμυθιών των αδελφών Grimm*. Παιχνίδια ρόλων και υπολογιστών. Στο Μ. Γ. Μερακλής, Γ. Παπαντωνάκης, Χρ. Ζαφειρόπουλος, Μ. Καπλάνογλου & Γ. Κατσαδώρας (Επιμ.). *Το παραμύθι από τους αδερφούς Grimm στην εποχή μας. Διάδοση και μελέτη (763-771)*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κομπότη, Δ. (2014). *Κοινωνική Εργασία με Εξαρτημένα Άτομα. Η συμβολή των κοινωνικών λειτουργών στον τομέα των εξαρτήσεων*. Ανάκτηση από ocr.teiath.gr.
- Κυνηγός, Χ. (1995). *Η ευκαιρία που δεν πρέπει να χαθεί. Η υπολογιστική τεχνολογία ως εργαλείο έκφρασης και διερεύνησης στη γενική παιδεία*. Στο Α. Καζαμίας & Μ. Κασσωτάκης (Επιμ.), *Ελληνική εκπαίδευση. Προοπτικές Ανασυγκρότησης και Εκσυγχρονισμού* (396-416). Αθήνα: Σείριος.
- Μαλαφάντης, Κ. (2001). *Το Παραμύθι Στην Εκπαίδευση. Ψυχοπαιδαγωγική διάσταση και αξιοποίηση*. Αθήνα: Διάδραση.

- Μαστρογιάννης, Α. (2014). *Ο υπολογιστής ειδικό, γνωστικό και υποστηρικτικό εργαλείο στην Ειδική Αγωγή: Μερικές παραδειγματικές, συνηγορικές περιπτώσεις*. Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 309-327
- Μερακλής, Μ. Γ. (1974). Ο άνθρωπος της πόλης, *Λαογραφία*, 29, 71-84.
- Μπόνια, Β. (2018). *Μαθαίνω την ιστορία του τόπου μου με το δημοτικό τραγούδι*. Πρακτικά Συνεδρίου: «Αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη Διδακτική Πράξη»-«Τεχνολογίες, Τέχνες & Πολιτισμός στην Εκπαίδευση», Θεσσαλονίκη, 27-29 Απριλίου 2018.
- Μπράττισης, Θ., (2011). *Οι ΤΠΕ στα Προγράμματα Σπουδών των Παιδαγωγικών Τμημάτων Νηπιαγωγών*. 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο. Πάτρα.
- Νέο Σχολείο (Σχολείο 21ου αιώνα)-Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, *Οριζόντια Πράξη*. (2011). Πρόγραμμα σπουδών για το Νηπιαγωγείο. Αθήνα.
- Νικολοπούλου, Κ. (2010). *Αξιοποίηση του υπολογιστή σε τάξεις νηπιαγωγείων: λόγοι χρήσης και τρόποι ένταξης*. 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο με Διεθνή Συμμετοχή «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση», τόμος II, σ. 505-512, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος, 23-26 Σεπτεμβρίου 2010.
- Παντελιάδου, Σ. (2000). *Μαθησιακές δυσκολίες και εκπαιδευτική πράξη. Τι και Γιατί*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πόρποδας, Κ. Δ. (2003). *Διαγνωστική Αξιολόγηση και Αντιμετώπιση των μαθησιακών δυσκολιών στο Δημοτικό Σχολείο (Ανάγνωση, Ορθογραφία, Δυσλεξία, Μαθηματικά)*. Πάτρα.
- Ρέλλος, Ν. (2003). *Έλεγχος μάθησης-Αξιολόγηση μαθητικής επίδοσης*. Αθήνα: Gutenberg.
- Σάλμοντ, Ε. (2006). *Η παιδαγωγική σημασία και αξιοποίηση του λαϊκού παραμυθιού για το παιδί με ειδικές εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανάγκες και δυνατότητες*. Πρακτικά του 1ου Εκπαιδευτικού Συνεδρίου Λαϊκός Πολιτισμός και Εκπαίδευση. Βόλος.
- Στασινός, Δ. Π. (1991). *Η Ειδική Εκπαίδευση στην Ελλάδα. Αντιλήψεις Θεσμοί και Πρακτικές-Κράτος και Ιδιωτική Πρωτοβουλία (1906-1989)*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Τζουριάδου, Μ. (1995). *Ο λόγος του παιδιού προσχολικής ηλικίας*. Αθήνα: Προμηθεύς.
- Τσικολάτας, Α. (2011). *Οι ΤΠΕ ως Εκπαιδευτικό Εργαλείο στην Ειδική Αγωγή*. Αθήνα.
- Τσιμπιδάκη, Α. (2007). *Παιδί με Ειδικές Ανάγκες, Οικογένεια και Σχολείο*. Αθήνα: Ατραπός.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2002). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα.
- Χατζηγεωργίου, Γ. (2012). *Γνώθι το curriculum. Γενικά και ειδικά θέματα αναλυτικών προγραμμάτων και διδακτικής*. Αθήνα: Διάδραση.
- Kakampoura, R., Katsadoros, G., Nounanaki, A., & Kolokythas, D. (2017). Educational Activities Concerning Folk/Popular Culture in Greek Primary School Websites. *European Scientific Journal*, Vol.13, No.10, 246-262.
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1-6.

Πηγές

ΔΕΠΠΣ (2002). Ανάκτηση στις 17/10/2021 από: <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>

Ξενογιαννη, Δ., & Υφαντή, Α. (2003). Η πολιτική της Ειδικής Αγωγής στην Ελλάδα. Μια ιστορική ανασκόπηση και μια ιστορική προσέγγιση. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: http://www.pee.gr/wpcontent/uploads/praktika_synedrion_files/e21_11_03/sin_ath_mer_c/the_m_enot_vi/xsenogianni_ifanti.html